

Producentansvar på Åland

Elektriska varor, elektroniska varor och förpackningar

Innehållsförteckning

1.	Bakgrund	2
2.	Lagstiftningen.....	2
2.1	Vilka företag räknas som producenter	2
2.2	Vad måste göras.....	2
3.	Olika lösningar	3
3.1	Att ta sitt producentansvar utan att gå in i en producentsammanslutning.....	3
3.2	Att ta sitt producentansvar genom att gå in i en producentsammanslutning.....	4
4.	Konkreta lösningar för producentansvaret för elektriska och elektroniska varor	5
4.1	Egen lösning för producentansvaret för elektriska och elektroniska varor	6
4.2	Lösning i samarbete med El-kretsen	7
4.3	Att överlåta sitt producentansvar till en producentsammanslutning i Finland	7
4.4	Fastländska producentsammanslutningar på Åland.....	8
	SELT, ICT och FLIP	9
	SERTY	9
5.	Konkreta lösningar på producentansvaret för förpackningar.....	9
5.1	Egen lösning på producentansvaret för förpackningar.....	9
5.2	Att förhandla med producentsammanslutningarna PYR eller REPA	11
5.3	Att gå samman och bilda en ny producentsammanslutning	11
	Appendix: Förslag till handlingsplan för bildandet av producentsammanslutning	I

Förord

Denna rapport är utformad så att läsaren inte ska behöva läsa igenom hela texten utan ska kunna hoppa till de avsnitt som är mest intressanta. De som endast är intresserade av att lösa producentansvaret för el-avfall kan hoppa direkt till *4.3 - Att överlåta sitt producentansvar till en producentsammanslutning i Finland* och den som vill se utredarens vision för ett framtida insamlingssystem för förpackningar kan hoppa direkt till *Appendix: Förslag till handlingsplan för bildandet av producentsammanslutning*. Upplägget gör dock att vissa saker upprepas på fler stället. För att det ska vara lätt att jämföra mellan de olika alternativen har samma punktindelning används i de olika kapitlen.

1. Bakgrund

Bakom producentansvaret ligger ”polluter pays principle” eller idén att det är den som skräpar ner som ska betala för sig. För att detta ska bli verklighet vill lagstiftaren förändra systemet för hur avfall samlas in och återvinns. Systemets grundtanke är att istället för att avfallshanteringen sköts av det offentliga och finansieras genom kommunala avgifter ska den privata sektorn samla in avfallet och invånarna ska betala för hanteringen då de köper produkten. Därmed blir kostnaderna för miljön en konkurrensfråga och förhoppningen är att konkurrensen mellan företagen ska leda till mindre resursanvändning, mer återvinning och i slutändan mindre miljöpåverkan.

2. Lagstiftningen

EU har skapat ett direktiv om producentansvar som gäller i alla EU-länder. Det är upp till varje land att implementera lagstiftningen och på detta område har Åland egen lagstiftning. Den åländska lagstiftningen när det gäller producentansvar för el-avfall är mycket lik lagstiftningen på fastlandet och producenternas skyldigheter är likvärdiga. Den största skillnaden i praktiken är att Åland i detta sammanhang räknas som ett ”eget land”. Detta innebär att de organisationer som näringslivet på fastlandet skapat för att lösa producentansvaret inte kan verka på Åland.

När det gäller producentansvaret för förpackningar skiljer sig lagstiftningen på Åland från lagstiftningen på fastlandet. Den åländska lagen ställer högre krav på producenterna. Skillnaderna får som följd att förutom problemen med att Åland räknas som ett skilt område passar inte det fastländska näringslivets lösning på producentansvaret in på de åländska förhållandena. Lösningen på fastlandet är organisationen förpackningsbranschens miljöregister PYR och deras inställning till Åland är att de inte kan verka här om inte Åland ändrar sin lagstiftning så att den stämmer överens med lagstiftningen på fastlandet. I annat fall skulle PYR tvingas skapa en speciell organisation för Åland vilket skulle innebära för höga extra kostnader.

2.1 Vilka företag räknas som producenter

I första hand gäller producentansvaret de företag som tillverkar den aktuella produkten men om producenten finns utomlands måste det företag som importerar produkten överta ansvaret. I och med att Åland räknas som ett eget land i detta sammanhang måste alla företag som inför varor till Åland (både från utlandet och från fastlandet) överta producentansvaret för de importerade produkterna. Det är den som skriver under tullhandlingarna som räknas som importör. Det är alltså den som inför varan som räknas som producent och måste ta ansvaret för att produkten samlas in och återvinns.

2.2 Vad måste göras

För att producentansvaret ska vara uppfyllt på det sätt som lagen kräver måste följande punkter vara uppfyllda:

1. Kostnadsfri uppsamling och återvinning av avfall
2. Varje företag måste anmälas till producentregistret
3. Rapportering om vilka produkter som tas in till den åländska marknaden
4. Rapportering om det avfall som samlas in
5. Varje företag måste uppfylla sitt informationsansvar gentemot kunden

3. Olika lösningar

3.1 Att ta sitt producentansvar utan att gå in i en producentsammanslutning

I debatten om producentansvar talas det om organisationer som ska ta hand om företagens producentansvar, så kallade producentsammanslutningar. I lagen finns dock även möjligheten för varje producent att ta sitt producentansvar genom att själv samla in de el-avfall och förpackningar som företaget släpper ut på marknaden. Denna lösning är i de flesta fall opraktisk och kostsam, men möjligheten finns. Om man vill förstå vad syftet med lagen om producentansvar är och vilka uppgifter en producentsammanslutning har kan det vara bra att utgå från den möjligheten.

1. Kostnadsfri uppsamling och återvinning av avfall

När en vara som är belagd med producentansvar är förbrukad ska konsumenten kostnadsfritt kunna lämna ifrån sig den varan. Avfallet måste sedan transporteras och återvinnas på korrekt sätt och det är producenten som måste organisera och bekosta allt detta. Insamlingssystemet måste dokumenteras och godkännas av landskapsregeringen. Det ska uppfylla alla de krav som finns i lagstiftningen och finansiella garantier måste finnas som gör att systemet fungerar även om företaget drabbas av ekonomiska problem. Om en importör säljer varan vidare inom Åland är det fortfarande importören som är skyldig att anordna insamlingen.

2. Varje företag måste anmälas till producentregistret

När insamlingssystemet finns dokumenterat kan den enskilda producenten anmäla sig till producentregistret. Blanketter och instruktioner finns på landskapsregeringens hemsida. För en enskild producent kostar anmälan 100 euro.

3. Rapportering om vilka produkter som tas in till den åländska marknaden

I anmälan till producentregistret anger producenten vilka varor som den producerar, inför eller importerar. Producenten ska sedan årligen rapportera till LR hur stora mängder varor från de olika kategorierna som släppts ut på den åländska marknaden. Detta måste företaget ta hand om själv genom att sammanställa en rapport som ska skickas till LR. Dessutom ska väsentliga förändringar i systemet omedelbart rapporteras till LR.

4. Rapportering om det avfall som samlas in

Producenten ska även rapportera hur mycket avfall som samlats in genom producentens system. Det insamlade avfallet måste alltså vägas och dokumenteras.

5. Varje företag måste uppfylla sitt informationsansvar gentemot kunden.

Producenten har en skyldighet att informera sina kunder om materialåtervinningen och om var och hur de kan lämna ifrån sig sitt avfall. Avlämningen av avfallet måste vara enkelt för kunden och helt kostnadsfritt.

Då det åländska företaget uppfyllt dessa krav har det själv löst sitt producentansvar. Det betyder att företaget själv står för alla kostnader som systemet orsakar. Företaget behöver därmed inte betala till något annat system för producentansvar, varken i Sverige eller i fastlandet. När företaget importerar varor till Åland kan det begära att eventuella avgifter som lagts på priset av produkten för att täcka återvinningskostnaderna tas bort. Detta bör vara möjligt i de fall där det åländska företaget handlar direkt med producenter och importörer men det blir i praktiken svårt om det exporterande företaget inte själv lagt på avgiften utan köpt varorna från andra företag.

3.2 Att ta sitt producentansvar genom att gå in i en producentsammanslutning

Genom att gå med i en producentsammanslutning kan varje enskilt företag överlåta sitt producentansvar till denna. De fem punkterna måste fortfarande uppfyllas men en stor del av arbetet kan skötas av producentsammanslutningen. Producentsammanslutningar är alltså inte myndigheter utan helt privata organisationer som skapats för att uppfylla näringslivets skyldigheter i lagstiftningen. De åländska företagen som vill lösa sitt producentansvar genom att gå med i en producentsammanslutning bör därför studera de olika producentsammanslutningarnas villkor och bedöma vilken som passar bäst för det enskilda företaget. Företaget bör även försäkra sig om att producentsammanslutningen är anmäld till producentregistret och godkänd av Ålands landskapsregering. En godkänd anmälan betyder att producentsammanslutningen uppfyller kraven i den åländska lagstiftningen och kan verka på Åland. Idag är ingen producentsammanslutning godkänd men när det gäller insamlingen av el-avfall kommer flera producentsammanslutningar från fastlandet att verka på Åland inom en snar framtid.

1. Kostnadsfri uppsamling och återvinning av avfall

Uppsamlingen av avfall ordnas i detta fall av producentsammanslutningen. Producentsammanslutningen kan äga ett eget insamlingssystem eller ingå avtal med en insamlare av avfall och denne sköter insamling och transporter. Medlemmarna i producentsammanslutningen meddelar sina kunder om var avfallet kan lämnas och behöver inte ha någon egen insamling. Producentsammanslutningen tar ansvaret för att uppsamlaren hanterar avfallet i enlighet med vad LR kräver och garanterar att återvinningen fungerar i framtiden.

2. Varje företag måste anmälas till producentregistret

Producentsammanslutningen gör en anmälan till producentregistret som gäller alla dess medlemmar och lämnar de uppgifter som LR kräver. För producentsammanslutningar är avgiften för registrering i producentregistret 350 euro.

3. Rapportering om vilka produkter som tas in till den åländska marknaden

Denna punkt utgör huvuddelen av arbetsbördan för medlemmarna i producentsammanslutningen. Medlemmarna måste själva samla in uppgifter om vilka varor de importerat till den åländska marknaden men istället för att rapportera dessa direkt till LR rapporterar de till producentsammanslutningen som i sin tur sammanställer uppgifterna och vidarebefordrar dessa till LR.

4. Rapportering om det avfall som samlas in

Uppgifterna om hur mycket avfall som samlats in begär producentsammanslutningen från insamlaren och uppgifterna rapporteras årligen till LR. Materialet kan redovisas som en summa och måste inte redovisas per medlemsföretag eller uppsamlingspunkt.

5. Varje företag måste uppfylla sitt informationsansvar gentemot kunden.

I detta fall tar producentsammanslutningen ansvaret för informationen till kunderna. Sammanslutningen tar fram all nödvändig information och tillhandahåller eventuellt informationsmaterial till sina medlemmar.

Denna lösning innebär att den enskilda medlemmen i producentsammanslutningen inte behöver göra mycket mer än rapportera sin import. Det blir istället producentsammanslutningen som ser till att systemet fungerar. Därmed får producentsammanslutningen en del kostnader som måste täckas av dess medlemmar. Hur detta ska organiseras är upp till de företag som utgör sammanslutningen. När det gäller el-produkter har producentsammanslutningarna listor med så kallade WEEE avgifter (Waste Electrical and Electronic Equipment). Avgifterna läggs på priset av varje produkt och betalas in till producentsammanslutningen. Avgiften är utformad för att täcka sammanslutningens kostnader för att samla in och återvinna just en sådan produkt. Självklart ska avgiften endast betalas en gång per produkt så ett företag måste se till att WEEE avgifterna tas bort om produkten ska importeras till Åland. Detsamma gäller förpackade varor. I det fallet ska det exporterande företaget dra av de avgifter de betalar till PYR då varan ska säljas till Åland. I praktiken är många företag omedvetna om att det finns avgifter inbakade i priset och det kan vara problematiskt att få bort avgifterna. När ett åländskt företag köper varor från Sverige eller andra länder bör avgifterna dras av automatiskt då varan exporteras.

4. Konkreta lösningar för producentansvaret för elektriska och elektroniska varor

Producentansvaret för elektriska och elektroniska varor kan lösas på flera sätt. Dels kan producenten överlåta sitt producentansvar till en producentsammanslutning genom att bli medlem i en av producentsammanslutningarna SELT Ry, ICT Producenterna andelslag.Ty, FLIP Ry eller SERTY. Dels kan producenten anordna ett eget insamlingssystem och skapa en egen lösning för sitt producentansvar.

4.1 Egen lösning för producentansvaret för elektriska och elektroniska varor

När det gäller el-varor kan det i vissa fall vara relativt enkelt att företaget själv samlar in sina kunders el-avfall. Det kan ordnas genom att företaget ingår ett avtal med någon av de aktörer som redan idag samlar in el-avfall. När avtalet utarbetas bör företaget se till att motparten kan ta vara på avfallet i enlighet med vad LR kräver, att företaget garanterar att återvinningen fungerar i minst 6 månader framåt och att uppsamlaren kan leverera de uppgifter som krävs för rapporteringen till med LR. Detta handlar alltså inte om ett vanligt avtal om sophämtning. Om ett företag vill ordna en sådan lösning bör det undersöka om avtalen duger för registreringen i producentregistret genom att i förväg visa en kopia av avtalet för tjänstemännen på landskapsregeringen. Företagen bör även beräkna kostnaderna för en egen lösning i jämförelse med medlemskap i en producentsammanslutning.

1. Kostnadsfri uppsamling och återvinning av avfall

Insamlingsföretaget tillhandahåller ändamålsenliga uppsamlingskärl och sköter tömningen av dessa.

2. Varje företag måste anmälas till producentregistret

När företaget inte är med i en producentsammanslutning måste det själv anmäla sig till producentregistret. Anmälningsblanketter och information om detta finns på landskapsregeringens hemsida. Här finns även information om vilka krav som ställs på insamlingssystemet.

3. Rapportering om vilka produkter som tas in till den åländska marknaden

I anmälan till producentregistret anger företaget vilka kategorier av elektronik som importeras till Åland och företaget måste själv hålla reda på hur mycket av vilken kategori som importeras och årligen rapportera mängderna till producentregistret. Om företaget säljer varor på den fastländska marknaden eller i Sverige ska de varorna hanteras av systemet för producentansvar där. Dessa varor ska inte rapporteras till producentregistret på Åland. På motsvarande sätt bör företaget meddela sina leverantörer på fastlandet att varor som levereras till Åland lämnar det fastländska systemet och att de därför ska ta bort alla WEEE avgifter och inte rapportera in varorna till sin producentsammanslutning. Då varor importeras från Sverige bör detta ske automatiskt som vid all annan export.

4. Rapportering om det avfall som samlas in

När företaget skriver avtalet med hämtaren av avfallet måste man se till att de lämnar en årlig redovisning om hur mycket som samlats in. Denna rapport kan sedan skickas in till landskapsregeringen.

5. Varje företag måste uppfylla sitt informationsansvar gentemot kunden

Informationsansvaret gentemot kunden måste företagen sköta själv med stöd av avfallsföretaget. I grova drag går informationsansvaret ut på att informera kunden att den kostnadsfritt får komma tillbaka med el-avfallet när varan är förbrukad och hur detta ska gå

till. Varorna får exempelvis inte plockas isär före avlämning utan hela produkten ska lämnas in.

Om företagets eget insamlingssystem inte fungerar eller om de insamlade mängderna inte motsvarar de mängder som företaget tillfört marknaden riskerar företaget juridiska åtgärder från LR. Det kan handla om vitesförelägganden eller att LR ålägger företaget att samarbeta med andra aktörer.

4.2 Lösning i samarbete med El-kretsen

I Sverige sköts producentansvaret för el-avfall av producentsammanslutningen El-kretsen. De har meddelat att de inte kommer att etablera sig på Åland som producentsammanslutning. Däremot kan de tillhandahålla insamlingskärl för el-avfall och tömma dessa på beställning. Anmälan till producentregistret och kontakten med LR måste företaget sköta själv. Denna lösning kan dock vara intressant för företag som importerar mycket varor från Sverige. Genom att samarbeta med El-kretsen kan det gå att importera varor från Sverige utan att dra av och lägga på WEEE avgifterna. Denna lösning har dock inte testats av något företag på Åland ännu så företaget måste själv förhandla med El-kretsen om hur en sådan lösning skulle se ut.

4.3 Att överlåta sitt producentansvar till en producentsammanslutning i Finland

Genom att gå med i en producentsammanslutning kan varje enskilt företag överlåta sitt producentansvar till denna. Det innebär att företaget inte behöver ha någon kontakt med vare sig insamlingssystemet för el-avfall eller myndigheterna. När företaget blivit medlem ska de begära att få ett certifikat som intygar medlemskapet.

1. Kostnadsfri uppsamling och återvinning av avfall

Producentsammanslutningen har egna insamlingsplatser och företaget kan hänvisa sina kunder att lämna sitt el-avfall där istället för att själv ta emot det.

2. Varje företag måste anmälas till producentregistret

Anmälan till producentregistret och alla andra kontakter med myndigheterna sköts av producentsammanslutningen. Vid myndighetstillsyn kan företaget visa upp sitt certifikat och hänvisa till producentsammanslutningen.

3. Rapportering om vilka produkter som tas in till den åländska marknaden

Som medlem i en producentsammanslutning behöver inte företaget rapportera in några uppgifter till landskapsregeringen. Däremot måste företaget betala de WEEE avgifter som producentsammanslutningen tar in för att täcka sina kostnader. I regel görs detta genom att en liten avgift läggs på priset av varje vara för att täcka återvinningskostnaden. Producentsammanslutningen har en lista med avgifter som motsvarar vad insamlingen och återvinningen av just en sådan vara kostar. Försäljningen rapporteras sedan in i producentsammanslutningens datasystem och en räkning skickas med jämna mellanrum. Då

en vara införs från fastlandet eller varor säljs till fastlandet ska varan endast rapporteras in i systemet en gång och bara en WEEE avgift betalas. Detta görs enklast genom att företagen kommer överens om att WEEE avgiften alltid betalas in av det ”exporterande” företaget. Producentsammanslutningens datasystem ska sedan se till att varan rapporteras in till rätt myndighet. De åländska företag som säljer varor på den fastländska marknaden måste se till att de rapporterar in varan på rätt marknad.

Detta betyder också att åländska företag kan köpa varor direkt från små grossister på fastlandet utan att riskera att drabbas av dubbla WEEE avgifter. I och med att avgiften är betald av den finske producenten eller finske importören och båda företagen är med i producentsammanslutningar vars insamlingssystem sträcker sig över både Åland och fastlandet kommer varan att samlas in och återvinnas. På motsvarande sätt kan åländska företag som är med i en finsk producentsammanslutning sälja varor på den fastländska marknaden. Företaget som importerar varan till Finland (Åland och fastlandet) betalar in WEEE avgiften till sin producentsammanslutning. Så länge som varan finns inom landet behöver man inte dra av och lägga till WEEE avgiften då varan ändå kommer att samlas upp i samma insamlingssystem.

När företag importerar från Sverige måste de dock se till att få WEEE avgifterna borttagna från priset och sedan rapportera in dessa varor i producentsammanslutningens system. För att inte företagen ska fuska genom att rapportera in för låga försäljningsmängder har producentsammanslutningarna interna revisorer som gör stickprovskontroller bland medlemmarna.

4. Rapportering om det avfall som samlas in

Uppgifterna om hur mycket avfall som samlats in sköts helt och hållet av producentsammanslutningen.

5. Varje företag måste uppfylla sitt informationsansvar gentemot kunden.

Företagets informationsansvar uppfylls genom att man meddelar sina kunder var och hur de ska lämna sitt el-avfall. Det är producentsammanslutningens uppgift att hjälpa sina medlemmar med detta genom att ta fram och tillhandahålla informationsmaterial. Informationen riktas till företagets kunder men producentsammanslutningen ska även hålla medlemmarna uppdaterade om hur producentansvaret utvecklas.

4.4 Fastländska producentsammanslutningar på Åland

Idag är ingen producentsammanslutning godkänd men flera kommer att verka på Åland inom en snar framtid. Åländska företag kan ansöka om medlemskap redan idag eller vänta tills sammanslutningarnas anmälningar till producentregistret godkänts av landskapsregeringen. För att inte varje företag ska behöva fråga LR om detta kommer Ålands handelskammare, Ålands företagareförening och Ålands köpmannaförening att informera om varje producentsammanslutning som godkänts i sina utskick.

Information om organisationerna och hur man ansöker om medlemskap finns på deras respektive hemsidor. Informationen är till största del på finska men samtliga organisationer har lovat att översätta all information till svenska under våren.

SELT, ICT och FLIP

Producersammanslutningarna SELT Ry, ICT Producenterna andelslag Ty och FLIP Ry har i år börjat samla in el-avfall för sina medlemmar på Åland och anmälan till producentregistret är inlämnad till landskapsregeringen men ej godkänd ännu. SELTs, ICTs och FLIPs insamling sker i samarbete med Ålands Renhållnings AB och insamlingsplatserna är:

- Renhållningens anläggning på Skogshyddsvägen 11 i Mariehamn
- Ålands Problemavfalls mottagningsstation i Ödanböle
- Bengtsböle återvinningscentral i Lemland
- Saltviks Returdepå i Kroklund
- Sunds återvinningscentral i Svensböle

SELT, ICT och FLIP har ett gemensamt servicebolag som heter Elker OY och kallas därför gemensamt för Elkergruppen. Elker sköter administrationen av sammanslutningarna och organiserar insamlingssystemet i hela Finland. På Åland samarbetar Elker med Ålands Renhållnings AB som även erbjuder ytterligare tjänster som insamling direkt från det enskilda företaget.

SERTY

Producersammanslutningen SERTY har till utredningen lämnat beskedet att de ska anmäla sig till producentregistret att deras insamling kommer att ske vid ÅPABs insamlingsplatser i Ödanböle, Bengtsböle, Kroklund och Svensböle.

5. Konkreta lösningar på producentansvaret för förpackningar

När det gäller producentansvaret för förpackningar finns det inte några färdiga lösningar på Åland idag. Producentsammanslutningarna i Sverige och på fastlandet kan inte utvidga sin verksamhet till Åland i den nuvarande situationen. Samtidigt är det komplicerat och i vissa fall omöjligt för varje enskilt företag att anordna ett eget insamlingssystem. En lösning på problematiken är att företagen gemensamt bildar en ny producersammanslutning på Åland. Exakt hur detta ska gå till är upp till de företag som väljer att ingå i producersammanslutningen. Det är medlemmarna som bestämmer hur verksamheten ska skötas och som tar ansvar för att sammanslutningen uppfyller de krav som lagen ställer.

5.1 Egen lösning på producentansvaret för förpackningar

Att anordna en egen lösning för insamling av förpackningar är i de flesta fall mycket omständligt. Det finns förpackningar av många olika material och det gör det extra problematiskt att ha en väl fungerande insamling. Producenten måste själv ordna en insamlingsplats och avtala om tömning och hantering med en av aktörerna som hanterar avfall. Avfallet måste transporteras till en godkänd återvinningsanläggning och hela systemet

måste dokumenteras och godkännas av landskapsregeringen. Om ett företag vill ordna en sådan lösning bör det undersöka om avtalen duger för registreringen i producentregistret genom att i förväg visa en kopia av avtalet till tjänstemännen på landskapsregeringen. Företagen bör även beräkna kostnaderna för en egen lösning och jämföra med att samarbeta med andra producenter i ett gemensamt insamlingssystem.

1. Kostnadsfri uppsamling och återvinning av avfall

Företaget ordnar en egen insamlingsplats för sina kunder. I diskussionen om avfallsreformen har MISE lagt fram förslaget att privata aktörer kan ta över ÅPABs befintliga stationer. Erbjudandet om en ”komplett privat återvinningsstation” är främst avsedd för byar i glesbygden men detta är även en möjlighet för den producent som vill satsa på en enskild lösning av producentansvaret. Insamlingssystemet får inte vara orimligt besvärligt för kunden utan måste vara tillgängligt och kostnadsfritt. Den mest rimliga lösningen är att insamlingsföretaget tillhandahåller ändamålsenliga uppsamlingskärl och sköter tömningen av dessa.

2. Varje företag måste anmälas till producentregistret

När företaget inte är med i en producentsammanslutning måste det själv anmäla sig till producentregistret. Anmälningsblanketter och information om detta finns på landskapsregeringens hemsida. Här finns även information om vilka krav som ställs på insamlingssystemet.

3. Rapportering om vilka produkter som tas in till den åländska marknaden

I anmälan till producentregistret anger företaget vilka kategorier av förpackningar som importeras till Åland och företaget måste själv hålla reda på hur mycket av vilken kategori som importeras och årligen rapportera mängderna till producentregistret. Om företaget säljer varor på den fastländska marknaden eller i Sverige ska de varorna hanteras av systemet för producentansvar där. Dessa varor ska inte rapporteras i till producentregistret på Åland.

4. Rapportering om det avfall som samlas in

När företaget skriver avtalet med hämtaren av avfallet måste man se till att de lämnar en årlig redovisning om hur mycket förpackningar som samlats in. Denna rapport kan sedan skickas in till landskapsregeringen. Även väsentliga förändringar i insamlingen och återvinningen måste omedelbart rapporteras till LR.

5. Varje företag måste uppfylla sitt informationsansvar gentemot kunden.

Informationsansvaret gentemot kunden måste företagen sköta själv med stöd av avfallsföretaget. I grova drag går informationsansvaret ut på att informera kunden hur den ska sortera sitt avfall och var kunden kostnadsfritt lämna tillbaka sina förpackningar. Systemet får inte vara orimligt komplicerat för kunden så företaget måste räkna med att ta emot alla liknande förpackningar i sitt insamlingssystem.

Om företagets eget insamlingssystem inte fungerar eller om de insamlade mängderna inte motsvarar de mängder som företaget tillfört marknaden riskerar företaget juridiska åtgärder

från LR. Det kan handla om vitesförelägganden eller att LR ålägger företaget att samarbeta med andra aktörer.

5.2 Att förhandla med producentsammanslutningarna PYR eller REPA

Kontakter med PYR i Finland och REPA i Sverige visar i detta skede att de inte kan eller är intresserade av att etablera sig på Åland då detta skulle innebära extra kostnader för organisationerna. REPA är idag en icke-vinstgenererande organisation och har därför inget intresse av att verka utanför Sveriges gränser. PYRs verksamhet är helt anpassad efter lagstiftningen på fastlandet vilket gör att verksamheten inte skulle fungera på Åland. Från PYR:s perspektiv anser man att den åländska lagstiftningen bör revideras och anpassas efter den finska, detta skulle innebära att alla företag med en omsättning under 1 000 000 euro per år inte längre skulle omfattas av regelverket. Huvuddelen av kostnaderna för insamling och återvinning av förpackningar skulle fortsättningsvis ligga hos kommunerna.

De samtal som förts med dessa organisationer under utredningens gång tyder på att ingen av dessa organisationer kommer att ändra sin ståndpunkt lättvindigt. En bidragande orsak till detta är att det inte finns någon som kan tala för de åländska producenterna. Det är utredarens bedömning att producenterna måste binda sig till en gemensam organisation för att samtalen ska kunna ge konkreta resultat.

5.3 Att gå samman och bilda en ny producentsammanslutning

För många företag på Åland är det omöjligt att organisera ett eget insamlingssystem och utsikterna för lyckas ändra lagstiftningen eller få hit PYR eller REPA är svåra att bedöma. Då återstår endast möjligheten att bilda en ny producentsammanslutning på Åland. Erfarenheterna från fastlandet och Sverige visar att för att producentansvaret ska fungera på bästa sätt måste det finnas ett bra samarbete mellan kommuner och producenter. För att detta ska bli verklighet bör producenterna ha en gemensam linje gentemot det offentliga. Utredarens förslag är att producenterna kommer överens om en handlingsplan för hur producentansvaret på Åland ska lösas genom samarbete mellan kommuner och producenter och sedan presenterar planen för de kommunala aktörerna, dvs MISE och ÅPAB och för landskapsregeringens tjänstemän på miljöbyrån. Utredarens förslag till handlingsplan bygger på att producenterna på sikt ska finansiera hanteringen av det material som man släpper ut på marknaden medan insamlingen av avfallet till största delen ska vara en kommunal angelägenhet. Denna modell förutsätter dock ett gott samarbete mellan kommuner och producenter.

Appendix: Förslag till handlingsplan för bildandet av producentsammanslutning

Det finns inte några exakta regler för hur en producentsammanslutning bör se ut. Detta avsnitt är utredarens försök att dela med sig av den information och de erfarenheter som kommit fram under utredningens gång. Förslaget ska ses som ett diskussionsunderlag inför bildandet av en producentsammanslutning på Åland.

All insamling i en organisation

Det åländska systemet för återvinning och utformningen av lagstiftningen för producentansvaret har hämtat inspiration från det svenska systemet. För att uppfylla lagens krav på producentansvar har näringslivet i Sverige bildat fem separata materialbolag för att sköta insamlingen. Dessutom har bolagen REPA och FTI skapats för att samordna insamlingen av förpackningar och sköta kommunikationen med producenter, myndigheter och privatpersoner. Trots att näringslivet därmed bildat sammanlagt sju bolag fungerar inte systemet optimalt och samordningen av verksamheten har blivit ett problem. Problemen grundar sig i intressekonflikter mellan de olika aktörerna och på att de olika materialen har olika hanteringskostnader och olika värde som återvinningsmaterial. Detta leder till att bolagen måste ha nolltaxa på vissa material för att locka företag att ansluta sig till systemet medan andra material är så dyra att hantera att företagen drar sig från att ansluta sig och åker snålskjuts på systemet. Detta har fått som följd att det svenska systemet är ur ekonomisk balans och materialbolagen kan gå med förlust ett år och göra enorma vinster nästa.

Sammantaget visar erfarenheterna från det svenska systemet att en helt enskild lösning av producentansvaret och en strikt uppdelning mellan de olika materialen inte är att rekommendera. Ett idealiskt insamlingssystem bör istället sträva efter att samla så många material som möjligt i samma organisation.

Samarbete med kommunerna

Idag sköts insamlingen av förpackningar i insamlingsstationer av det kommunalt ägda bolaget ÅPAB och hushållsnära hämtning av kommunförbundet MISE. Dessa anlitar i sin tur privata entreprenörer för att sköta huvuddelen av tömning och transporter. I och med att kommunerna har omfattande lagstadgade skyldigheter när det gäller avfallshanteringen kommer även i framtiden huvuddelen av avfallshanteringen att skötas av dessa bolag. Det är utredarens åsikt att det är orimligt att bygga upp ett nytt parallellt insamlingssystem efter svensk modell i ett så pass litet samhälle som Åland. Två parallella system är dessutom svåra att samordna och förvirrande för den enskilde. Ett exempel på detta som uppmärksammats i media är damen i Sverige som polisanmälde då hon ”dumpade” en stekpanna vid en insamlingsstation för metallförpackningar. Stekpannan omfattas inte av producentansvaret utan damen borde ha lämnat den vid den kommunala återvinningsanläggningen. Exemplet visar hur insamlingssystemet för förpackningar får problem när det inte är samordnat med det kommunala insamlingssystemet.

För att undvika två system och alla extra kostnader som detta innebär är det utredarens uppfattning att det nuvarande insamlingssystemet utvecklas så att det kan tillgodose både kommunernas och producenternas behov. Detta gemensamma system bör omfatta även

förpackningar samt möjliggöra för producenterna att uppfylla sitt producentansvar genom att finansiera sin del av detta system.

För att detta ska bli möjligt måste producenterna samarbeta med de kommunala bolagen från början. Det är viktigt att producenterna signalerar att man vill ha ett sådant system så att inte de kommunala bolagen avvecklar insamlingssystemet för förpackningar och sedan hänvisar avfallet till producenterna. Om producenterna inte vill få krav på att varje företag ska ta emot sina kunders avfall måste man gemensamt jobba för att det nuvarande systemet utvecklas på ett sätt som kan uppfylla producentansvaret.

En grupp som representerar producenterna

Så som lagstiftningen på Åland är utformad kommer runt 700 företag att behöva ingå i en producentsammanslutning för förpackningsavfall, av dessa kommer dock den överväldigande majoriteten att tillföra en mycket liten del av förpackningarna på marknaden. Erfarenheter från Sverige visar att 20 % av företagen står för 80 % av förpackningarna. Om vi jämför med Finland där företag måste ha en omsättning på över 1 000 000 euro per år för att överhuvudtaget behöva delta i en producentsammanslutning kan vi konstatera att det endast är ett fåtal företag på Åland som hade varit aktuella enligt det finska systemet.

För att driva utvecklingen i rätt riktning tror utredaren att producenterna bör bilda en gemensam grupp för producentansvar. Ålands handelskammare, Ålands företagareförening och Ålands köpmannaförening utreder och övervakar producentansvaret men det är utredarens uppfattning att de företag som har det lagstadgade producentansvaret bör bilda en grupp för att hantera de frågor som drabbar dessa företag specifikt. Den mest akuta av dessa är att företagen sedan den 31.12.2006 bryter mot lagen. De åländska producenterna måste anmäla sig till producentregistret och ta ansvaret för insamlingen för att inte riskera juridiska påföljder. Hur länge det dröjer innan sådana påföljder är upp till landskapsregeringen men utredaren har fått tydliga besked om att det blir under 2007. För att undvika detta måste någon ta initiativet och bilda en grupp som kan driva frågan framåt.

100-10-1 modellen

En nystartad producentsammanslutning skulle kosta uppskattningsvis runt 10 000 euro det första året, dessa kostnader måste täckas av medlemmarna. Då det är orealistiskt att utgå ifrån att alla företag skulle bli medlemmar redan från början måste en lösning hittas för att finansiera verksamheten i initialskedet. Ett rimligt sätt att lösa detta kunde vara den av utredare skapade *100-10-1 modellen*. Tanken är att varje medlemsföretag skulle betala en engångsavgift vid registrering på 100 euro (detta är exakt samma belopp som en registrering till producentregistret för ett enskilt företag), de hundra första medlemmarna skulle därmed kunna täcka kostnaden för det första året. Det är utredarens bedömning att det även skulle vara problematiskt att samla 100 medlemmar i ett första skede. Ett rimligt sätt att komma runt detta är att ett mindre antal företag (runt 10 st) lånar ut 1000 euro till producentsammanslutningen och att detta lån sedan betalas tillbaks då medlemsantalet nått 100 medlemmar. Denna grupp bestående av 10 producenter bör helst utgöras av de företag som står för majoriteten av de förpackningar som når den åländska marknaden och som därmed även har det största intresset av den framtida producentsammanslutningens utformning. I dagsläget har utredaren inte fått några indikationer på att någon producent på Åland är beredd att ta initiativet till bildandet av en producentsammanslutning, vilket för oss till 100-10-1 modellens sista steg. Det är utredarens uppfattning att 1 producent på Åland måste bestämma sig för att en producentsammanslutning ska bildas och sammankalla

producenterna till ett första möte. Exakt vilken producent som tar på sig denna roll är oväsentligt, då alla producenter på Åland är skyldiga att uppfylla lagens krav. Det finns även vissa offentliga aktörer på Åland som säljer importerar små mängde förpackade varor. Dessa bör även vara representerade i gruppen.

En producentsammanslutning

Om gruppen vill driva linjen om ett gemensamt insamlingssystem är det även rimligt att de skapar ett gemensamt system för inrapportering av uppgifter till producentregistret och utnyttjar lagens möjligheter att gemensamt anmäla sig till producentregistret som en producentsammanslutning. Producenterna skulle bli medlemmar i en förening eller en stiftelse som skulle fungera som producentsammanslutning. Medlemmarna i den nystartade organisationen skulle utforma riktlinjer för hur producentsammanslutningen skall fungera men organisationen skulle inte nödvändigtvis behöva någon egen personal. Arbetet med att utforma verksamheten och avgiftssystemet kunde skötas av en extern part. Flera erbjudanden om att göra detta har kommit till utredningens kännedom.

Upprättandet av ett förpackningsregister

Den första frågan som en producentsammanslutning måste ta hand om är rapporteringsskyldigheten när det gäller förpackningar. Det rimligaste sättet att lösa denna fråga är att upprätta ett förpackningsregister. Registret skulle skapa ett system för inrapportering uppgifter om förpackningar som medlemmarna tillfört marknaden och sedan rapportera in dessa till landskapsregeringen. Samtidigt skulle fler företag uppmanas att ansluta sig till registret och målet skulle vara att ha minst 100 registrerade företag före hösten 2007. Uppgifterna i registret skulle även utgöra grunden för det fortsatta arbetet.

Avgifter

Det är upp till producentsammanslutningen att själv avgöra vilka avgifter den vill ta ut av sina medlemmar. Kostnadsfördelningen blir därmed fråga för producenterna att lösa utan inblandning av de offentliga aktörerna. I dessa sammanhang finns det dock vissa grundprinciper som kan vara användbara för att skapa effektivitet och för att undvika konflikter. Registret bör inte gå med vinst utan istället sträva efter att ta in så låga avgifter som möjligt av sina medlemmar. Idealet skulle givetvis vara att var och en betalar för exakt den mängd avfall de är ansvariga för. I och med att det på Åland finns många små företag och många kategorier av avfall skulle detta i praktiken bli ett väldigt opraktiskt system. Det är istället rimligt att små företag, med exempelvis en omsättning under 1 000 000 euro per år betalar en schablonmässig medlemsavgift beroende av omsättning och bransch. Företag med en omsättning över 1 000 000 euro per år är på Åland runt 20 till antalet men de står de för majoriteten av avfallet totalt sett. För dessa medlemmar bör system för inrapportering av olika avfallskategorier och mängder skapas. Avgifterna i detta system bör vara kopplat till de faktiska kostnaderna för att samla in och behandla respektive material.

Fördelning av kostnader

För att ett gemensamt insamlingssystem för kommuner och producenter ska kunna bli verklighet måste parterna få en uppfattning om hur kostnadsfördelningen ska se ut. Förpackningsregistret ger dels en uppfattning om fördelningen mellan olika företag. Genom att jämföra registret med uppgifter om hur mycket förpackningar som samlas in på Åland kan

parterna bilda sig en uppfattning om hur mycket förpackningar som inte kommer från de åländska producenterna utan som privatimporteras. Insamlingen av dessa förpackningar täcks inte av producentansvaret och det är i producenternas intresse att kommunerna fortsättningsvis ansvar för insamlingen av dessa.

Trepartssamarbete

Förutom kommunerna och producenterna finns andra aktörer som har lagstiftade skyldigheter när det gäller omhändertagandet av förpackningar. De främsta av dessa är de rederiers passagerare går iland på Åland. De har skyldigheten att ta emot förpackningarna från de varor som säljs men lagstiftaren har valt att undanta rederierna från producentansvaret. För att även deras skyldigheter ska uppfyllas är rimligt att dessa företag uppmanas att frivilligt ansluta sig till förpackningsregistret. I annat fall måste rederiernas andel av förpackningsavfallet täckas av kommunerna.

Förorenaren betalar

Då förpackningsregistret har etablerat vem som släpper ut vad på Åland är det rimligt att var och en börjar betala för återvinningen av sitt avfall. Kostnaden för återvinningen av materialet bör skiljas från kostnader för insamling och transporter. Genom att skilja kostnaderna för materialåtervinningen från kostnaderna för insamlingssystemet kan insamlingen anpassas efter olika önskemål. De hushåll som vill betala för att få den service som hushållsnära uppsamling innebär kan göra det, på sommaren kan extra insamlingsplatser iordningställas och insamlingsstationerna kan vara bemannade eller obemannade beroende på omständigheterna.

Ett flexibelt system

Redan idag är insamlingssystemet för förpackningar relativt flexibelt. Systemet tillåter olika typer av insamling och möjliggör för både privata och offentliga företag att sköta själva materialhanteringen och insamlingsplatserna, denna flexibilitet bör utvecklas ytterligare och förutsättningarna förtydligas. Den största utmaningen för ett nytt insamlingssystem är dock att det ska tillfredställa kommunernas krav och samtidigt uppfylla kraven i producentansvaret. Det är troligt att kommunerna och producenterna även i framtiden kommer att ha olika visioner om hur systemet ska fungera och framför allt hur mycket det får kosta.

Grundinställningen från producenternas sida bör vara att producentansvaret ska uppfyllas så effektivt och billigt som möjligt. I praktiken betyder detta att producenterna inte kan finansiera annat än sin egen materialåtervinning och ett grundsystem för insamling. Extra service som hushållsnära hämtning och bemannade stationer kan inte bekostas av producentansvaret.

Köp av insamlingsandelar

En modell för hur producenterna kan finansiera sin del av insamlingen är att förpackningsregistret köper sin del av förpackningsinsamlingen. Insamlingsplatserna och upphandlingen av entreprenörer kan därmed fortsättningsvis skötas av de kommunala bolagen. Förpackningsregistret kan i första hand förhandla med det kommunala insamlingsbolaget. Den tydliga uppdelningen mellan beställare och operatör möjliggör även för producenterna att söka efter andra operatörer eller upprätta ett eget insamlingssystem om

det allmänna systemet inte uppfyller deras krav och önskemål. Samtidigt behöver inte producenterna engagera sig i administrationen av insamlingen så länge som det kommunala systemet fungerar. När systemet är på plats bör producentsammanslutningens administration inte kräva någon större arbetsinsats. De främsta uppgifterna blir att administrera medlemsregistret och förpackningsregistret. Samt att upphandla de tjänster som insamlingen och hanteringen av avfallet kräver och övervaka att entreprenörerna uppfyller sina avtal. Dessa kontrakt kan löpa på längre tid och övervakningen av driften och ekonomin kan skötas av en styrelse.

Övervakning av medlemmar och gratisåkare

En förutsättning för att en producentsammanslutning ska fungera överhuvudtaget är att den har medlemmar. Det enda som kan motivera producenterna på Åland att bli medlemmar är att landskapsregeringen sätter press på producenterna. Producentsammanslutningen kan inte tvinga ett företag att bli medlem utan endast tipsa landskapets miljöinspektörer om att ett visst företag kanske inte uppfyller sitt lagstadgade producentansvar. Om landskapsregeringen kontroller och påföljder inte är stränga nog kommer rekryteringen av medlemmar att bli en nära nog omöjlig uppgift och sammanslutningen kommer inte att fungera. Producentsammanslutningen måste dock övervaka att de producenter som är medlemmar inte försöker komma undan sitt ansvar genom att rapportera in felaktiga uppgifter. Detta görs vanligtvis genom någon form att stickprovskontroller.

Dolda avgifter

Landskapsregeringen har flera viktiga roller att uppfylla för att producentsammanslutningen ska fungera. Förutom att sätta press på producenterna bör landskapsregeringen ta på sig uppgiften att reda ut de oklarheter och problem som uppstår på grund av skillnaderna i lagstiftning på Åland och på fastlandet. Det allvarligaste problemet idag är att en stor del av de varor som införs till Åland innehåller dolda avgifter till PYR. PYR agerar dock inte felaktigt i denna situation utan problemet beror på att regelsystemet i sig. En åländska producentsammanslutning kan försöka förhandla med producentsammanslutningarna i Finland men utformningen av lagar och tolkningen av dessa hanteras bäst av myndigheter eller domstolar.

Visionen för ett bra producentansvar på Åland

När systemet är på plats bör insamlingen av förpackningar vara helt integrerat i insamlingssystemet på Åland. Konsumenterna märker inte ens att delar av insamlingen finansieras av företagen. Insamlingssystemet administreras av kommunerna som i sin tur anlitar privata entreprenörer för att sköta tömning och transporter. En tydlig uppdelning mellan beställare och utförare gör att olika aktörer kan konkurrera om driften och kostnaderna hålls nere. Producentsammanslutningens medlemmar behöver sällan sammanträda utan förpackningsregistret sköter den rutinmässiga hanteringen av nya medlemmar och systemet för rapportering och fakturering. Med jämna mellanrum får varje medlemsföretag en sammanställning av sina inrapporterade utsläppsmängder och en räkning som motsvarar kostnaden för insamling och återvinning av just det företagets utsläpp. De dolda avgifterna är borta och åländska företag kan handla med både Sverige och fastlandet på samma villkor som sina konkurrenter.